

WSPÓŁPRACA SAMORZĄDU I PORADNI PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ W OBSZARZE NAUCZANIA INDYWIDUALNEGO W MIEŚCIE TYCHY

Izabela Rodak, Daria Szczepańska

Spis treści

Wstęp	3
1. Charakterystyka systemu szkolnictwa w Tychach	3
2. Historia współpracy miasta z poradnią	6
3. Wpływ współpracy poradnia – miasto na funkcjonowanie szkół	9
4. Efekty współpracy miasta z poradnią	16
5. Rekomendacje dla gmin/powiatów:	20

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wstęp

Celem raportu jest przedstawienie funkcjonującego modelu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, którego wdrożenie w Tychach skutkuje między innymi małym odsetkiem uczniów pozostających w indywidualnym nauczaniu. Rolę poradni w finansowaniu zadań i dostarczaniu usług z obszaru edukacji trudno przecenić, bowiem to tam działają Zespoły Orzekające podejmujące decyzje o przyznawaniu dzieciom orzeczeń o potrzebie indywidualnego rocznego obowiązkowego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania. Jeśli ilość tych ostatnich nadmiernie wzrasta koszty finansowania edukacji ponoszone przez samorząd rosną. Raport pokaże, że podjęcie systemowych działań przekłada się na skuteczniejszą pomoc dla uczniów i pozwala ograniczyć ponoszone koszty. Zapozna ze specyfiką systemu szkolnego oraz organizacją pracy poradni w Tychach, przedstawi historię współpracy samorządu i poradni, pokaże jak diagnozowane i zaspakajane są potrzeby szkół w obszarze wsparcia i jakie z tego płyną korzyści, wreszcie sprecyzuje, jakie kroki można podjąć, aby wypracować podobny model działania.

1. Charakterystyka systemu szkolnictwa w Tychach

Miasto Tychy – jako jednostka samorządu terytorialnego – jest organem prowadzącym dla 82 szkół i placówek oświatowych różnego typu, funkcjonujących w 61 jednostkach organizacyjnych. Do zadań miasta Tychy, jako miasta na prawach powiatu, należy realizacja zarówno zadań własnych gminy, tj. prowadzenie przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów, jak również zadań powiatu, takich jak prowadzenie szkół ponadgimnazjalnych, specjalnych, artystycznych, placówek wychowania pozaszkolnego oraz poradni psychologiczno-pedagogicznej. Szczegółową strukturę tyskiej sieci szkół i placówek (publicznych) przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5.1. Sieć tyskich szkół

Typ placówki	Liczba placówek	Liczba uczniów*	Liczba uczniów na oddział	Liczba oddziałów*
Przedszkola	23	2 695		19
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych		295		12
Szkoły podstawowe	20	6 080		285
Szkoły podstawowe specjalne	1	99		21
Szkoły podstawowe artystyczne (Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna)	1	92		6
Gimnazja	12	3 090		125
Gimnazja specjalne	1	44		7
Gimnazja dla dorosłych	1	112		5
Licea ogólnokształcące	4	1 632		55
Licea profilowane	1	43		2
Technika	6	1 900		72
Zasadnicze szkoły zawodowe	4	492		21
Zasadnicze szkoły zawodowe specjalne	1	25		2
Technika uzupełniająca	1	10		1
Szkoły policealne	1	-		-
Państwowa Szkoła Muzyczna I ST.)	1	179		10
Szkoły specjalne przysposabiające do pracy	1	44		7
Młodzieżowe domy kultury	2	-		-
Poradnie psychologiczno-pedagogiczne	1	-		-
RAZEM	82	16 832		650

*Średnie za rok szkolny 2011/12

Charakteryzując tyski system szkolny warto podkreślić, iż miasto może poszczycić się stosunkowo wysokim odsetkiem dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wynoszącym łącznie ponad 76%. Dzieci w wieku 3-4 lat, dla których edukacja ta nie jest obligatoryjna stanowią 72%.

Zadania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej realizowane są poprzez zatrudnionych w placówkach oświatowych pedagogów, psychologów, logopedów, których pensum od września 2012 wynosi roku 25 godzin tygodniowo (wcześniej 20 godzin pracy

z uczniem). Ich wymiar zatrudnienia, uzależniony od ilości uczniów w szkole, reguluje corocznie wydawane Zarządzenie Prezydenta zawierające wytyczne do arkuszy organizacyjnych. W roku szkolnym 2011/2012 było to łącznie 39,34 etatów pedagoga szkolnego oraz 7,8 etatów logopedy i 11,20 etatów psychologa szkolnego. Ponadto samorząd zatrudnia nauczycieli współorganizujących kształcenie integracyjne – łącznie na wszystkich etapach kształcenia w Tychach funkcjonuje 59 oddziałów integracyjnych, w których w roku szkolnym 2011/2012 uczyło się 239 uczniów niepełnosprawnych. Wspierało ich 47,43 etatów nauczyciela wspomagającego. W mieście funkcjonują również oddziały specjalne, które obejmują opieką i edukacją dzieci i młodzież niepełnosprawną intelektualnie i z autyzmem (8 oddziałów autystycznych dla 27 dzieci). W ramach wczesnego wspomagania rozwoju dziecka prowadzone są zajęcia w 2 przedszkolach, Zespole Szkół Specjalnych oraz w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej. W ubiegłym roku szkolnym objętych nimi było 88 dzieci.

Na podkreślenie zasługuje fakt, iż w roku szkolnym 2011/12, z łącznej liczby uczniów objętych obowiązkiem rocznego przygotowania przedszkolnego i obowiązkiem szkolnym bądź nauki, nauczaniem indywidualnym objętych było 57 uczniów (tj. 0,39% ogólnej liczby uczniów objętej obowiązkiem).

Szczególne miejsce w systemie szkolnym w Tychach zajmuje publiczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, obejmująca swym zasięgiem cały powiat. Zatrudnionych jest w niej 14 psychologów, 13 pedagogów, 2 logopedów i 1 doradca zawodowy w pełnym wymiarze, oraz 1 mediator i 1 rehabilitant ruchu w niepełnym wymiarze godzin – w sumie ilość etatów pedagogicznych wynosi 31,05. Poradnia realizuje wszystkie zadania wynikające z Rozporządzenia MEN z dnia 17 listopada 2010r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. nr 228 z 2010 r., poz. 1488) oraz Rozporządzenia MEN z dnia 18 września 2008 w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz. U. 173; poz. 1072).

2. Historia współpracy miasta z poradnią

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna istnieje w Tychach od 1962 roku. Pracownicy wykonują szeroko zakrojoną działalność diagnostyczną, placówka zaś wydaje opinie i orzeczenia, które są następnie realizowane w przedszkolach i szkołach. Zespół Orzekający działający przy poradni rozpatruje w roku szkolnym około 450 wniosków składanych przez rodziców lub opiekunów prawnych. Dzieci, młodzież i rodzice mogą korzystać z licznych podstawowych form terapii indywidualnej (psychologicznej, pedagogicznej, logopedycznej, rehabilitacji), porad i konsultacji, terapii rodzin oraz terapii specjalistycznych¹.

Ponadto uczniowie korzystają z terapii grupowej, zaś rodzice z zajęć warsztatowych rozwijających umiejętności wychowawcze i grup wsparcia. Swoją grupę wsparcia mają także w poradni nauczyciele pracujący metodą symultaniczno-sekwencyjną oraz pedagodzy i psycholodzy szkolni, a także koordynatorzy do spraw pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolach. Nauczyciele mogą też uczestniczyć w skierowanych do nich zajęciach warsztatowych kształcących umiejętności wychowawcze. Pracownicy poradni starają się wspierać szkoły i przedszkola na ich terenie poprzez działalność punktów konsultacyjnych, prelekcje lub warsztaty dla rodziców, prowadzenie rad pedagogicznych szkoleniowych, organizowanie i prowadzenie warsztatów i prelekcji dla uczniów.

Rocznie w poradni przyjmowanych jest około 2500 uczniów oraz wychowanków przedszkoli i dzieci w wieku 0-3 lat. Na przestrzeni ostatnich 3 lat liczba wykonanych diagnoz psychologicznych utrzymuje się na poziomie około 1000, diagnoz pedagogicznych około 900 zaś logopedycznych w granicach 250. Ponadto wykonywane są badania przesiewowe, które nie podlegają rejestracji indywidualnej. Ich liczba oscyluje pomiędzy 500 a 1000 rocznie, zaś liczba objętych nimi dzieci w roku szkolnym 2009/2010 sięgała prawie dwóch tysięcy.

W historii współpracy poradnia – miasto ważne jest, iż na przestrzeni lat kierujący placówką kolejni dyrektorzy budowali obraz tej placówki jako wspierającej społeczność lokalną. Przejęcie poradni przez samorząd stało się okazją do wykorzystywania potencjału pracowników na potrzeby miasta oraz zacieśniania współpracy. Wykonanie w 2007 roku

¹ Terapie specjalistyczne dostępne w PPP w Tychach: biofeedback, kinezyterapia, terapia integracji sensorycznej, terapia metodą symultaniczno-sekwencyjną.

diagnozy jak funkcjonuje system wsparcia ucznia w Tychach, jakie mamy zasoby, gdzie znajdują się niezaspokojone potrzeby oraz jakie cele będą dla nas ważne w nadchodzących latach pozwoliło uporządkować obszar pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Dobrym punktem wyjścia do tej diagnozy było poszukanie mierzalnych wskaźników, które pokazałyby słabe punkty w pracy poradni. Przeprowadzone w 2007 roku badanie ankietowe dyrektorów szkół oraz przedszkoli miejskich pokazało, że wbrew wysokim oczekiwaniom pracowników pedagogicznych uzyskana ocena pracy poradni była bardzo niska. Ten wskaźnik stał się punktem wyjścia do dyskusji, co wobec tego należy zmienić, aby tak ważny element systemu wsparcia ucznia jak dyrektor placówki oświatowej poczuł, że poradnia jest potrzebnym ogniwem. Zbiegło się to w czasie z powołaniem zespołu, którego zadaniem było opracowanie strategii oświatowej dla miasta na lata 2008-2013. Dyrektor poradni psychologiczno-pedagogicznej znalazł się w tej grupie. Dzięki temu w formułowanym wówczas celu strategicznym „Poprawa jakości wsparcia edukacyjno-terapeutycznego udzielanego dziecku i rodzinie” w ramach priorytetu „Wyrównywanie szans edukacyjnych” znalazło się znamienne zadanie: „Organizacja efektywnego systemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej”.

Waga umieszczenia tego zadania w strategii polegała przede wszystkim na położeniu nacisku na budowanie spójnego, czytelnego systemu, w którym każdy element (przedszkole i szkoła, poradnia, władze miasta oraz inne instytucje miejskie) działa zgodnie z takim samym rozumieniem sytuacji dziecka i podejmuje spójne działania. Dotyczy to wszystkich zadań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a w szczególności uczniów sprawiających problemy wychowawcze, którzy są szczególnie uciążliwi dla szkoły i często jedyną perspektywą pomocy im ze strony nauczyciela jest wysłanie rodziców do lekarza po zaświadczenie o potrzebie indywidualnego nauczania.

Wpisanie takiego zadania w strategię oświatową nazwało i uporządkowało niezwykle ważny element wspierania ucznia – przyjęcie odpowiedzialności za pokonywanie trudności wychowawczych przez szkoły oraz wskazanie poradni psychologiczno-pedagogicznej jako miejsca, gdzie szkoła może szukać pomocy – nie zaś jako miejsca, gdzie można przerzucić

problem i odpowiedzialność za jego rozwiązanie. Dlatego też zadanie nałożyło na dyrektorów placówek oświatowych obowiązek diagnozowania rzeczywistych potrzeb szkoleniowych dla nauczycieli w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a zwłaszcza w zakresie prawidłowej komunikacji, umiejętności pracy z klasą, systemowego rozumienia problemów wychowawczych. Ponadto zadanie wskazało wagę dostosowania programów profilaktycznych finansowanych przez samorząd do najpilniejszych, realnych potrzeb oraz konieczność zmiany procedur w codziennej pracy Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej.

Pracownicy poradni zostali zobowiązani do szczególnej troski o wspieranie nauczycieli w uruchamianiu ich zasobów. Ich celem stało się udzielanie pomocy szkole w samodzielnym rozwiązywaniu problemów wychowawczych, nabywaniu kompetencji i wiedzy jak skutecznie wspierać dziecko. Priorytetowym zadaniem pracowników Poradni stało się budowanie partnerskich relacji z nauczycielami i kształtowanie swojego wizerunku jako doradcy i konsultanta służącego pomocą – a nie osoby, która ma za zadanie wyciągnięcie dziecka sprawiającego trudności z systemu szkolnego i „naprawienie go” w poradni lub „wspieranie go” poprzez wydanie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania. Znamiennym jest, że w realizacji tego zadania wyznaczony został do współpracy Miejski Zarząd Oświaty w Tychach oraz Wydział Spraw Społecznych i Zdrowia Urzędu Miasta w Tychach. Dyrektorzy szkół obligowani są do realizowania strategii oświatowej i mobilizowani między innymi poprzez wprowadzenie realizacji jej zadań jako wyznacznika przyznawanych nagród prezydenta miasta Tychy.

Na podkreślenie zasługuje także fakt, iż wprowadzone w listopadzie 2010 nowe rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych szkołach, przedszkolach i placówkach oraz w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych dodatkowo usankcjonowały prawnie taki system pomocy, jaki został wypracowany w Tychach. Określając na czym polega udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolach, szkołach i placówkach, a także do kogo jest ona adresowana, precyzując kto udziela tejże pomocy i z czyjej inicjatywy mogą być podejmowane takie

działania, wskazując formy udzielania pomocy i procedury ich wprowadzania rozporządzenie mocno zaakcentowało, że szkoła nie może być wyłącznie miejscem zajęć dydaktycznych, ale musi reagować i podejmować działania wspierające i korygujące każdy pojawiający się problem ucznia. Wprowadzona została zespołowa, systemowa praca całego grona nauczycieli uczących dane dziecko w celu wypracowania spójnych i konstruktywnych działań wspierających. Równocześnie w zadaniach poradni psychologiczno-pedagogicznej położony został nacisk na wspieranie pomocy udzielanej przez przedszkola i szkoły oraz towarzyszenie im realizacji zadań edukacyjnych i wychowawczych.

Spójność systemu samorząd – poradnia – szkoły i przedszkola przełożył się m.in. w praktyce na działania podejmowane w ramach miejskiej kampanii „6-latek w szkole”, której sukces w roku szkolnym 2010/2011 był wyrazem dobrej współpracy i zrozumienia. Miejski Zarząd Oświaty w Tychach zaprojektował ramy kampanii, zainicjował dyskusję o niej w środowisku edukacyjnym, przygotował materiały informacyjne dla rodziców oraz akcję promocyjną w mieście, wreszcie koordynował doposażenie szkół i budowanie w nich odpowiedniej bazy. Poradnia uzupełniała te działania szeroką akcją informacyjno-konsultacyjną na terenie przedszkoli prowadzoną dla rodziców, zwiększeniem dostępności dzieci 6 letnich do diagnozy gotowości szkolnej, wsparciem szkoleniowym dla nauczycieli przedszkoli w umiejętnej ocenie dziecka. Przedszkola zapraszały psychologa poradni na prelekcje, zaś szkoły organizowały wspólnie z pracownikami poradni dni otwarte dla rodziców. Ten przykład wyraźnie pokazuje, że trudno przecenić sprawne działanie oświaty w gminie/powiecie jako systemu i warto inwestować siły oraz cenić wszystkie pomysły sprzyjające jego umacnianiu.

3. Wpływ współpracy poradnia – miasto na funkcjonowanie szkół

Kolejnym krokiem w budowaniu spójnego systemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w Tychach było wprowadzenie kontraktowania usług poradni psychologiczno-pedagogicznej dla konkretnego przedszkola czy szkoły. Kontrakty w każdym kolejnym roku szkolnym dokładnie precyzują oczekiwania oraz konkretne zadania do realizacji po stronie obu placówek. Idea kontraktów zapoczątkowana w Tychach jako pomysł autorski w

roku szkolnym 2008/2009 została życzliwie przyjęta i gorąco wspierana przez władze oświatowe miasta, które potrafiły dostrzec w nich szansę na skuteczne, systemowe rozwiązywanie problemów uczniów. Na przestrzeni 4 kolejnych lat idea kontraktowania usług poradni psychologiczno-pedagogicznej wpisała się na trwałe w funkcjonowanie tyskich placówek oświatowych.

Celem kontraktu jest zwiększenie efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej dzieciom i młodzieży, rodzicom i nauczycielom oraz dopasowanie oferty poradni do indywidualnych potrzeb każdej placówki. Kontrakt precyzuje szczegółowo do jakich form pomocy psychologiczno-pedagogicznej i wsparcia dla szkoły czy przedszkola zobowiązuje się poradnia oraz jakie warunki realizacji poszczególnych działań zobowiązuje się wdrożyć szkoła. Strony w kontrakcie reprezentuje dyrektor szkoły oraz dyrektor poradni. Kontrakt zawiera część informacyjną – wynikającą z rozporządzeń resortowych i gwarantującą podstawową opiekę psychologiczno-pedagogiczną dla uczniów szkoły, rodziców i nauczycieli dostępną w budynku poradni. Druga część kontraktu jest uzgadniana z dyrektorem przedszkola lub szkoły oraz podlega negocjacjom mającym na celu wybór optymalnych form wsparcia przez pracowników poradni, dostosowanych do aktualnych potrzeb placówki. Z perspektywy samorządu idea kontraktu jest interesująca przede wszystkim dlatego, że daje poczucie pełnego wykorzystania potencjału specjalistów zatrudnionych w poradni psychologiczno-pedagogicznej zgodnie z realnymi potrzebami na terenie miasta.

Dzięki kontraktowi szkoła może precyzyjnie wskazać jakie formy wsparcia są jej potrzebne w danym roku szkolnym. Dotyczy to uczniów (zajęć psychoedukacyjnych i profilaktycznych, warsztatów realizowanych w placówce, badań przesiewowych wzroku, słuchu, mowy), rodziców (prelekcji, warsztatów, konsultacji np. podczas wywiadówek), nauczycieli (szkoleniowych rad pedagogicznych, warsztatów, udziału w grupach wsparcia i grupach konsultacyjnych, zabezpieczenie wsparcia podczas sytuacji kryzysowych, budowanie strategii wychowawczych). Wynikiem obserwowanym statystycznie jest wysoka liczba dorosłych oraz uczniów objętych zajęciami warsztatowymi, co obrazuje poniższa tabela:

Tabela 5.2. Ilość objętych zajęciami warsztatowymi w latach szkolnych 2009-2012

	2009-2010	2010-2011	2011-2012
Zajęcia warsztatowe dla dorosłych – rodziców i nauczycieli	298	593	428
Zajęcia psychoedukacyjne i warsztatowe dla uczniów prowadzone w placówkach	1351	3220	5229
Zajęcia warsztatowe związane z wyborem zawodu i kierunku kształcenia dla uczniów na terenie szkoły	695	923	839

Kontraktowanie dotyczy faktycznych potrzeb placówki i jest oparte na zasygnalizowaniu obszaru wymagającego wsparcia oraz odpowiedzi ze strony pracowników poradni w postaci propozycji konkretnych zajęć, prelekcji czy szkoleń. Tylko w roku szkolnym 2011/2012 poradnia przeprowadziła 40 szkoleń dla rad pedagogicznych obejmujących między innymi tematykę związaną z prawem oświatowym („Zmiany w przepisach o pomocy psychologiczno-pedagogicznej”), wskazującą mechanizmy rozumienia trudnego ucznia („Jak rozumieć dziecko z zaburzeniami zachowania”), wyposażających nauczycieli w umiejętności komunikacyjne i wychowawcze („Współpraca z rodzicami – jak przekazywać trudne informacje o uczniu”). Ponadto odbyło się 40 prelekcji dla rodziców o tematyce wynikającej ze zdiagnozowanych potrzeb środowiska szkolnego.

Konstrukcja samego dokumentu jest oparta o prostą tabelę – w części pierwszej z rozpisanymi zadaniami wynikającymi z Rozporządzenia MEN z dnia 17 listopada 2010r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych – co we fragmencie obrazuje poniższa tabela:

Tabela 3.3. Zasady działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych

<i>Obszar pomocy psychologiczno-pedagogicznej</i>	<i>Zadania poradni</i>	<i>Osoba odpowiedzialna w poradni</i>	<i>Zadania szkoły</i>	<i>Osoba odpowiedzialna w szkole</i>	<i>Termin realizacji</i>
Diagnozowanie poziomu rozwoju, potrzeb i możliwości	Specjalistyczna diagnoza psychologiczna, pedagogiczna, logopedyczna	Pracownicy Działu szkolnego, Działu logopedcznego	Przygotowanie opinii o uczniu zawierającej opis obserwowa-	Wychowawca klasy	Cały rok szkolny

oraz zaburzeń rozwojowych i zachowań dysfunkcyjnych dzieci i młodzieży – w tym predyspozycji i uzdolnień, przyczyn niepowodzeń szkolnych i specyficznych trudności w uczeniu się			nych zaburzeń lub trudności, wstępne określenie problemu oraz podejmowane dotychczas formy pomocy dziecku. Mobilizacja rodziców do podjęcia diagnozy		
--	--	--	--	--	--

Część druga kontraktu skupiona jest na realizacji zadań wynikających z profilaktycznego i wychowawczego programu szkoły według następującego wzoru:

Tabela 5.4. Wzór definicji zadań i osób odpowiedzialny zawarte w kontrakcie

<i>Obszar pracy szkoły</i>	<i>Zadania poradni</i>	<i>Osoba odpowiedzialna w poradni</i>	<i>Zadania szkoły</i>	<i>Osoba odpowiedzialna w szkole</i>	<i>Termin realizacji</i>
Propozycje dla nauczycieli					
Propozycje dla rodziców					
Propozycje dla uczniów					

Warto także podkreślić, że w każdym momencie roku szkolnego możliwe jest podpisanie aneksu do kontraktu, który jest odpowiedzią na pojawiające się nowe potrzeby szkoły.

Efektem wprowadzenia kontraktów jest nie tylko zbliżenie się poradni z placówkami oświatowymi i władzami samorządowymi, ale przede wszystkim możliwość kreowania wspólnego rozumienia wielu pojawiających się problemów i kształtowanie wspólnej polityki ich rozwiązywania. Kontrakty nie generują dodatkowych skutków finansowych, nie wpłynęły na zmianę struktury zatrudnienia w poradni. W ich realizację zaangażowana jest większość zespołu pracowników – zgodnie z ich przygotowaniem merytorycznym w określonym obszarze.

Efektom zacieśnienia współpracy jest także między innymi wypracowany wspólnie z pedagogami szkolnymi wzór opinii dla ucznia, który obowiązuje w poradni. Przygotowany on został tak, aby w maksymalnym stopniu wspomóc nauczyciela i dostarczyć mu wiedzy o zbadanym w poradni dziecku w sposób prosty, czytelny i łatwy do wykorzystania. Ten wzór został bardzo przychylnie przyjęty przez nauczycieli.

W wielu szkołach tyskich jedną z pierwszych realnych potrzeb szkoleniowych dla rad pedagogicznych po wprowadzeniu kontraktu okazało się przypomnienie procedur związanych z realizacją zaleceń zawartych w opiniach i orzeczeniach wydawanych przez poradnię. Tylko w roku szkolnym 2009/2010 szkolenie rady pedagogicznej w tym obszarze zakontraktowało i zrealizowało 13 placówek (4 szkoły podstawowe, 5 gimnazjów, 4 zespoły szkół). Nauczyciele mieli wówczas okazję uporządkować swoją wiedzę między innymi w zakresie procedury wydawania przez poradnię orzeczeń o potrzebie indywidualnego nauczania – z naciskiem na informację, iż ta forma pomocy przeznaczona jest wyłącznie dla uczniów, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły.

Dostarczanie pełnej informacji nauczycielom, dyrektorom, a za ich pośrednictwem rodzicom pozwala na minimalizowanie nadużywania indywidualnego nauczania w szkołach i ograniczanie go do tych przypadków, gdy stan zdrowia rzeczywiście nie pozwala na uczestnictwo w zajęciach w klasie. Fakt, iż zespół orzekający przy poradni musi respektować przedstawione przez rodzica zaświadczenia lekarskie o stanie zdrowia ucznia bez możliwości kwestionowania decyzji lekarza rodzi potencjalnie pewien rodzaj niebezpieczeństwa, że indywidualne nauczanie będzie traktowane jako szczególna forma „korepetycji” dla uczniów słabych lub zaniedbanych wychowawczo. Z perspektywy szkoły natomiast godziny te mogą doraźnie rozwiązywać problem złego zachowania ucznia, a dodatkowo zwiększać zatrudnienie dla nauczycieli. Ważne jest zatem propagowanie informacji, iż indywidualne nauczanie przysługuje wyłącznie z powodów zdrowotnych. Szczególnie ważne wydaje się wskazywanie nauczycielom jakie szkody w rozwoju społecznym ponosi izolowany uczeń i jak trudno jest mu powrócić do zespołu klasowego.

Ważnym działaniem w ramach porządkowania systemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w Tychach było także odświeżenie wewnętrznych regulaminów i procedur działania poradni – w tym procedury wydawania orzeczeń i regulaminu pracy Zespołu Orzekającego. Dzięki dyskusji podjętej nad tymi wewnętrznymi aktami prawnymi pracownicy poradni zostali dobrze przygotowani do rozmów z rodzicami składającymi wnioski o wydanie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania. Potrafią skutecznie wyłapywać te, które wskazują na istnienie innego niż stan zdrowia powodu do wdrożenia tej formy pomocy. Zwracają uwagę na rodzaj diagnozy i odpowiednie, specjalistyczne leczenie dziecka. Przewodniczący Zespołu Orzekającego zachęca rodziców do udziału w posiedzeniu oraz korzysta z możliwości wprowadzonej przez Rozporządzenie MEN z dnia 18 września 2008 w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych w paragrafie 6 pkt 6, dzięki któremu przewodniczący Zespołu Orzekającego może zwrócić się z prośbą o uzupełnienie dokumentacji medycznej uzasadniającej wnioski o wydanie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania jeśli zaświadczenie lekarskie o stanie zdrowia nie wskazuje na istnienie realnej przyczyny medycznej dla której uczeń musi być izolowany od grupy. Daje to rodzicom sygnał, że mogą otrzymać dokument stwierdzający brak potrzeby indywidualnego nauczania. Te działania potencjalnie zmniejszają prawdopodobieństwo odwoływania się rodziców od decyzji wydanej przez zespół. W poradni w Tychach skala odwołań jest bardzo mała i wynosi w granicach 3-4 przypadków rocznie.

Jak już wspomniano, kompetencje działającego przy poradni Zespołu Orzekającego w przypadku wydawania orzeczeń o potrzebie indywidualnego nauczania są ograniczone – pomimo, iż członkiem zespołu jest lekarz, nie może on jednak podważać zaświadczeń lekarskich, które rodzic przedkłada wraz z wnioskiem ponieważ nie jest lekarzem prowadzącym. Stwarza to niestety pewne pole do nadużyć w tym zakresie. Dlatego też pracownicy poradni podejmują próby nawiązywania i podtrzymywania kontaktów z lekarzami, których pacjenci pozostają w indywidualnym nauczaniu w tyskich szkołach. Inicjatywa ta jest szczególnie cenna z dwóch powodów – po pierwsze lekarz prowadzący nie zawsze ma świadomość jak w systemie szkolnym realnie funkcjonuje uczeń, jaka jeszcze

pomoc dla niego jest możliwa jako alternatywa dla nauczania indywidualnego. Po drugie lekarze nie zawsze dostrzegają społeczne, emocjonalne i psychologiczne skutki izolowania ucznia. Nie zawsze widzą perspektywę, iż indywidualne nauczanie mogłoby być wprowadzane na krótki okres jako wsparcie leczenia, i warto podejmować próby ponownego wprowadzania ucznia do klasy zamiast wystawiania mu zaświadczenia na cały rok szkolny. Warto także wspomnieć, że podejmowane są próby włączania lekarzy-specjalistów w system edukacji poprzez inicjowanie przez pracowników poradni spotkań lekarza z gronem nauczycieli uczących konkretne dziecko. Kilka takich spotkań udało się przeprowadzić i dzięki nim osiągnąć większą spójność podejmowanych działań i udzielanego wsparcia.

Efektem takiego uporządkowania działań w obrębie systemu edukacji jest ograniczenie, a nawet niewielki spadek ilości wydawanych orzeczeń o potrzebie indywidualnego nauczania, co obrazuje poniższa tabela:

Tabela 5.5. Ilości wydawanych orzeczeń o potrzebie indywidualnego nauczania

Rok szkolny	Ilość wydanych orzeczeń	Ilość uczniów objętych indywidualnym nauczaniem
2005/2006	100	76
2006/2007	82	69
2007/2008	76	71
2009/2010	94	70
2010/2011	79	59
2011/2012 (do 09.07.2012)	74	57

Przyczyny, dla których wydano orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania w ostatnich trzech latach szkolnych:

Tabela 5.6. Przyczyny wydawania orzeczeń o potrzebie indywidualnego nauczania

Rok szkolny	Zaburzenia zachowania	Choroby psychiczne	Zespół Aspergera	Ciąża zagrożona poronieniem	Złamania, stany po wypadkach, operacjach	Inne choroby przewlekłe*
2009/2010	25	4	3	8	16	14
2010/2011	18	7	5	1	13	15
2011/2012	16	11	9	3	8	10

*choroby przewlekłe w postaci: białaczki, nowotworów, zespołów nerczycowych, niedoboru odporności, omdleń, chorób skóry itp.

Warto zaznaczyć, że miasto Tychy nie ponosi żadnych dodatkowych kosztów związanych z takim funkcjonowaniem i organizacją pracy Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej. Wszystkie działania odbywają się w ramach statutowej działalności. Od kilku lat procent finansowania placówki kształtuje się w proporcji 30% środków pochodzących z subwencji i 70% środków pochodzących z gminy. Dobry, uporządkowany system pomocy psychologiczno-pedagogicznej będzie wymagał zainwestowania dodatkowych, przekraczających środki z budżetu państwa pieniędzy.

4. Efekty współpracy miasta z poradnią

Podsumowując efekty współpracy samorządu z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną podkreślić należy, iż kluczowe wydaje się systemowe podejście do funkcjonowania oświaty i szerokie spojrzenie na zagadnienia związane z wspieraniem i pomocą. Położenie nacisku na dziecko (ucznia) każe przyglądać się nie tylko efektom nauczania, ale daje możliwość podsumowania efektów pomagania. Ważne wydają się zatem następujące elementy:

1. Dzięki wsparciu samorządu i wykorzystaniu umiejscowienia poradni w obszarze edukacji powstaje coraz spójniejszy system pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci i młodzieży, pozwalający na szybsze i bardziej adekwatne reagowanie na pojawiające się problemy uczniów. W Tychach sprzyja nam dodatkowo fakt, że miasto działa na prawach powiatu oraz że posiada jedną poradnię psychologiczno-pedagogiczną, która obejmuje działaniem wszystkie placówki oraz prezentuje jeden rodzaj polityki wobec

indywidualnego nauczania niezależnie od wieku dziecka czy placówki, do której uczęszcza.

2. Opieranie współpracy szkoła – poradnia o pisemny, wspólnie uzgodniony kontrakt pozwala na adekwatne reagowanie pracowników poradni na zgłaszane potrzeby szkoły. Umożliwia dobre planowanie pracy i większą elastyczność w reagowaniu na pojawiające się problemy dziecka. Jest podstawą do dyskusji jak najlepiej opisać dziecko w opinii wydawanej przez poradnię, aby była ona użyteczna w szkole. W efekcie nauczyciele starają się poszukiwać rozwiązania problemu dziecka, nie szukają w nauczaniu indywidualnym sposobu na szybkie pozbycie się problemu lub uzyskanie dodatkowych godzin dydaktycznych do wykorzystania w szkole.
3. Szkoły tyskie – analizując swoje potrzeby w zakresie szeroko rozumianej pomocy i profilaktyki przygotowując się do zawarcia kontraktu z poradnią uruchamiają pewien proces, który stopniowo buduje odpowiedzialność za uczniów i w konsekwencji – wewnętrzną siłę placówki do pokonywania pojawiających się trudności.
4. Kontrakt zmusza także do dokonywania kategoryzacji zadań i w konsekwencji powoduje profesjonalizację środowiska oświatowego. W tak opisywanej rzeczywistości szkolnej nie ma miejsca na niejasne zawiłości – współpraca jest czytelna a problemy nazwane.
5. Uczniowie, którzy mogliby potencjalnie korzystać z indywidualnego nauczania ze względu na problemy zdrowotne związane z zaburzonym zachowaniem otrzymują maksymalną pomoc w szkole wspieranej przez pracowników poradni. Budowane są dla nich strategie wychowawcze wskazujące cele i zadania do realizacji, odbywają się konsultacje. W razie potrzeby szkoleni i przygotowani są nauczyciele jak rozumieć zaburzone zachowanie i jak pracować z takim uczniem.
6. Uczniowie, którym mogłoby grozić indywidualne nauczanie, bo nie radzą sobie z realizacją podstawy programowej i wtórnie do problemów z nauką mogłaby pojawić się nerwica lękowa lub fobia szkolna są poddawani w poradni wnikliwej diagnozie i wspólnie ze szkołą uruchamiana jest dla nich pomoc psychologiczno-pedagogiczna na terenie placówki, do której uczęszczają – często uzupełniania także o terapię w poradni. Wnikliwie prowadzona diagnoza pozwala na uważne wyłapywanie uczniów niepełnosprawnych i organizowanie im kształcenia specjalnego w klasach integracyjnych,

ogólnodostępnych lub specjalnych. Pozwala to uchronić wielu uczniów niepełnosprawnych przed nauką w domu. Np. aby zapobiec wysyłaniu uczniów z autyzmem na nauczanie indywidualne w Tychach samorząd zdecydował o powstaniu klas specjalnych, których mała liczebność (do 4 uczniów) sprzyja odpowiedniej opiece, obniża napięcie i niepokój oraz umożliwia realizowanie obowiązku szkolnego w klasie.

Rodzice chętniej obecnie korzystają z usług poradni, coraz mniej odczuwalna jest stygmatyzacja związana z wizytą u psychologa czy pedagoga. Ta zmiana wizerunku poradni jako miejsca, do którego udają się, bo mają taką potrzebę być może wpływa także z działalności poradni na terenie miasta – rokrocznie bowiem poradnia organizuje otwarte, bezpłatne konferencje tematyczne nagłaśniane w prasie lokalnej.²ⁱ

Poradnia przestaje kojarzyć się wyłącznie z dziećmi chorymi i z problemami starając się łamać stereotypy i bariery komunikacyjne. Na przykład jednym z pomysłów na uzupełnienie systemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej o reagowanie w różnych sytuacjach kryzysowych było założenie na stronie internetowej specjalnej e-poradni, która udziela porad i informacji z wykorzystaniem maila, anonimowo. Starsi uczniowie chętnie korzystają z tej formy pisząc o swoich problemach. Również wielu rodziców korzysta z tej wygodnej możliwości pozyskania porad i informacji o tym, co ich niepokoi. Uczniowie i rodzice są dzięki temu bliżej pomocy i łatwiej im po nią sięgać.

Korzyścią, którą uzyskuje samorząd jest niewątpliwie realizowanie określonej, spójnej wizji i pewność, że poradnia to sprawdzony oraz odpowiedzialny partner w systemie. Partner, który kieruje siły i środki tam, gdzie są największe potrzeby w danej chwili. Wskaźnikiem tego staje się między innymi rozsądna ilość uczniów pozostających na indywidualnym nauczaniu.

Warto także podkreślić, że szkoły i przedszkola w Tychach bez specjalnego stresu czy obawy przyjęły realizację nowego rozporządzenia o pomocy psychologiczno-pedagogicznej, ale było

² Tematyka konferencji organizowanych przez PPP Tychy: „Perspektywy rozwoju pomocy psychologiczno-pedagogicznej w Tychach”, „Skuteczna pomoc dziecku i rodzinie”, „Trudny uczeń - karać czy wychowywać”, „Autyzm-FAS: diagnoza i terapia wybranych aspektów zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym”, „Edukacja dla najmłodszych nie może być nudna”, „Jak uczyć (się) efektywnie? Co warto wiedzieć w XXI wieku”.

to efektem współpracy w systemie i wysiłku, jaki poradni psychologiczno-pedagogiczna włożyła w przygotowanie i przeszkolenie dyrektorów, pedagogów szkolnych koordynatorów do spraw pomocy w przedszkolach oraz całych rad pedagogicznych. Szkoły otrzymują pomocny materiał w postaci opinii poradni, potrafią efektywnie zaplanować pracę i wiedzą, że w razie wątpliwości mogą zwrócić się o pomoc do poradni. Obserwując pracę tyskich placówek wydaje się, że w dobrze funkcjonującym systemie zmiany nie są czymś budzącym ogromny sprzeciw i negację, ale warunkiem jest wspieranie tych zmian, wskazywanie korzyści i przygotowanie nauczycieli.

Dużą trudnością natomiast, o której warto wspomnieć w kontekście przyznawania indywidualnego nauczania i kreowania dodatkowych, czasem zbędnych kosztów jego finansowania jest brak spójności i powiązań systemowych w działaniach resortu edukacji i resortu zdrowia. Brak prawnych podstaw do działania interdyscyplinarnego z pewnością utrudnia przepływ informacji i powoduje nieporozumienia na linii lekarz prowadzący – rodzic – poradnia.

Innym problemem, który należy mieć pod uważną kontrolą jest obserwacja ilości uczniów pozostających w indywidualnym nauczaniu w danej szkole. Gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne borykające się aktualnie ze spadkiem ilości oddziałów poszukują godzin etatowych dla potencjalnie przeznaczonych do zwolnienia nauczycieli. Prostym pomysłem jest sięganie po godziny indywidualnego nauczania. Przyzwolenie samorządu na taką praktykę staje się dla dyrektora zielonym światłem, aby tak rozmawiać z rodzicami, by zobaczyli korzyści w uzyskaniu zaświadczenia lekarskiego i złożyli stosowny wniosek w poradni. Stąd konieczność monitorowania poszczególnych szkół.

Warto zaznaczyć, że ogromnym problemem dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznej stają się rodzice, których determinacja została niewłaściwie ukierunkowana. Bardzo trudno ich przekonać, co jest dobre w szerokiej perspektywie dla ich dziecka. Trudno im pokazać szkody, jakie ponosi izolowany uczeń, jeśli wcześniej nauczyciel, dyrektor lub lekarz zapewniał, że indywidualne nauczanie jest najlepszą formą uzyskania promocji.

Wreszcie trudnością jakiej doświadczyliśmy w Tychach było przekonanie wszystkich uczestników systemu do myślenia procesowego. Wprowadzanie zmian w priorytetach pracy poradni psychologiczno-pedagogicznej napotkało na pewien opór i wymagało odpowiedniego przygotowania. Od tego momentu badania ankietowe stanowią punkt odniesienia poprawiający efektywność wykonywanych działań oraz stają się motorem dalszego doskonalenia pracy i rozwoju całego systemu.

5. Rekomendacje dla gmin/powiatów:

1. Zdiagnozowanie problemu:

Pierwszym krokiem, który warto wykonać jest zdiagnozowanie jak funkcjonuje system pomocy psychologiczno-pedagogicznej na moim terenie z punktu widzenia wszystkich zainteresowanych. Czy problemem w lokalnym systemie oświaty są koszty czy na przykład źle funkcjonujące instytucje oświatowe lub brak spójności w podejmowanych działaniach? Wnikliwa analiza działania wszystkich ogniw pozwoli ustalić priorytetowe cele.

2. Zdiagnozowanie zasobów:

Konieczne jest określenie czym dysponujemy, aby najbardziej efektywnie wykorzystać zasoby. Najważniejsze są zasoby ludzkie – i jeśli diagnoza pokaże, że wymagają one wzmocnienia warto to zrobić. Warto dobrze zdiagnozować i wzmocnić poradnię psychologiczno-pedagogiczną jako potencjalnego koordynatora działań pomocowych, przewodnika dla szkół i przedszkoli w obszarze pomocy, profilaktyki i programów wychowawczych. Jeśli diagnoza pokaże, że poradnia działa jak wyspa – trzeba zrobić wszystko, aby włączyć ją jako ogniwo systemu. Działalność poradni powinna być przybliżona radnym tak, aby całe środowisko samorządowe wiedziało co ona robi i w którym kierunku się rozwija. Wielu działaczy samorządowych chce pomagać mieszkańcom, natomiast wykorzystywanie poradni jako ważnego ogniwa i koordynatora nie jest powszechne. Wówczas każda suma

przeznaczona na finansowanie poradni pochodzącą z budżetu samorządu będzie dobrze zainwestowana.

3. Predyspozycje osobowościowe i menadżerskie dyrektora Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej:

Kluczowe wydaje się działanie dyrektora poradni psychologiczno-pedagogicznej, dlatego trzeba poznać jego cele zawodowe, umożliwić rozwijanie predyspozycji osobowościowych, wspierać jego pomysły i działania – zwłaszcza te, które są niestandardowe. Warto wysłuchać dyrektora poradni, on powiem patrzy na problemy gminy/powiatu z innej perspektywy. Jednocześnie pomoce będzie, jeśli osoba ta podziela wizję działań systemowych i rozumie znaczenie takiego oddziaływania poradni. Dyrektor poradni powinien umieć dostrzegać problemy w funkcjonowaniu swojej placówki i odważnie konfrontować się z nimi. Chcieć doskonalić pracę poradni i dostosowywać ją do zachodzących zmian, zmieniających się oczekiwań, standardów i rzeczywistych potrzeb. Niebezpieczeństwem jest prezentowanie przez dyrektora poradni syndromu „wzorowego dyrektora” – który dostrzega problemy w funkcjonowaniu innych placówek, ale nie widzi żadnych niedociągnięć w pracy swojego zespołu – tak prowadzona poradnia nie może się rozwijać. Postawa dyrektora musi być elastyczna, musi on rozumieć usługowy charakter jej pracy oraz umieć diagnozować słabe, wymagające poprawy punkty. Mieć odwagę zapytać jak poradnia odbierana jest przez szkoły i umieć przyjąć ewentualne słowa krytyki.

4. Podejmowanie ryzyka w budowaniu systemu:

Podjęcie ryzyka podczas budowania systemu jest wpisane w konieczne koszty. Samorząd musi mieć pomysł jaki model współpracy chciałby budować, umieć pokazać jakie ten model przynosi korzyści – a następnie z determinacją stawiać zadania do realizacji. Zawsze jednak istnieje ryzyko, że nie uda się wprowadzić zmian, na których nam zależy. Aby to ryzyko zminimalizować konieczne jest sprawne zarządzanie ideą i dbanie o jej realizację aż do momentu, gdy placówki same zobaczą jakie korzyści przynosi im porządkowanie systemu. Potrzebne jest monitorowanie, stała superwizja, wzmacnianie dobrze funkcjonujących elementów. Trzeba z determinacją

przełamywać naturalny w sytuacji zmian opór wszystkich członków systemu – pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznej, dyrektorów szkół, pedagogów szkolnych.

ⁱ Tematyka konferencji organizowanych przez PPP Tychy: „Perspektywy rozwoju pomocy psychologiczno-pedagogicznej w Tychach”, „Skuteczna pomoc dziecku i rodzinie”, „Trudny uczeń – karać czy wychowywać”, „Autyzm-FAS: diagnoza i terapia wybranych aspektów zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym”, „Edukacja dla najmłodszych nie może być nudna”, „Jak uczyć (się) efektywnie? Co warto wiedzieć w XXI wieku”.

Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego

Uniwersytet Warszawski, ul. Pawińskiego 5a, 02-106 Warszawa

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

